

5. Шевченко Г.П. Духовність і цінності життя [Текст] / гол.ред. Г.П. Шевченко/ Духовність особистості: методологія, теорія і практика: зб.наук.пр. – Луганськ: Вид-во Східноукр.нац. ун-ту ім. В.Даля, 2004. – Вип. 5. – С. 3-15.

В статье рассматриваются проблемы развития духовно-нравственного воспитания в целом и в рамках педагогического университета в частности, показатели и принципы духовно-нравственного воспитания студентов.

Ключевые слова: *духовно-моральное воспитание, общечеловеческие ценности, духовность.*

The article deals with the problems of spiritual and moral education in general and in pedagogical university in particular, the indicators and the principles of spiritual and moral education.

Keywords: *spiritually-moral education, common to all mankind values, spirituality.*

Тимошенко В.В. – аспірант кафедри педагогіки Слов'янського державного педагогічного університету (м. Слов'янськ, Україна)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор В.М. Алфімов

УДК 378.034

ДУХОВНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ЯК УМОВА ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

О.В. Торшевська

У статті розглядається проблема самореалізації, яка розкривається у контексті таких понять, як самоактуалізація, саморозвиток. Аналізуються погляди українських та зарубіжних науковців щодо взаємозв'язку самореалізації та духовного розвитку особистості.

Ключові слова: *самореалізація, самоактуалізація, саморозвиток.*

Постійне реформування системи освіти ставить нові вимоги до підготовки майбутніх фахівців освітньої галузі у XXI столітті. Сучасна соціокультурна і освітня ситуація характеризуються зміною ідеалу освіти, тому проблема духовного відродження нашого суспільства є дуже актуальною. Оскільки провідною ідеєю освітньої думки є людиноцентризм, то не можна залишати осторонь такі поняття як «самоорганізація», «самоактуалізація», «самоствердження», «самовираження». Особливе місце в процесі фахової підготовки належить професійній самореалізації особистості.

Актуальність проблеми духовності, духовних цінностей та духовного розвитку зазначається у різних галузях науки і практики. Зокрема, її вивчення знайшло відображення у наукових дослідженнях філософів, які розглядають духовність як сферу осмислення дійсності (В. Баранівський, Г. Горак, Л. Олексюк, В. Слободчиков, Л. Сохань, В. Сугатовський, В. Шердаков та ін.); психологів, які аналізують психологічні витoki духовних цінностей (І. Бех, М. Боришевський, Т. Бутковська, О. Зеліченко, О. Киричук, Г. Костюк, В. Москалець, Є. Помиткін та ін.); педагогів, які досліджують сутність духовного розвитку, особливості організації духовного виховання особистості (С. Гончаренко, Ю. Гуров, В. Доній, І. Зайченко, І. Зязюн, Б. Кобзар, І. Степаненко, С. Тищенко, Г. Шевченко та ін.) та взаємозумовленість духовного і національного (М. Стельмахович, Б. Ступарик, Д. Тхоржевський та ін.).

Дослідженням розвитку особистісних духовних цінностей займалися Ю. Гіпенрейтер, А. Здравомислов, М. Каган, О. Киричук, О. Леонтьєв, В. Маргуліс, А. Маслоу, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.

Проблема самореалізації також є предметом міждисциплінарного дослідження. Вона розглядається фахівцями різних галузей – філософії, соціології, акмеології, психології та педагогіки.

В акмеології самореалізація розглядається поряд із поняттями «самоактуалізація», «самоорганізація», «самоствердження», «саморегуляція» та «самовдосконалення» (А. Деркач, В. Зазикін, І. Корнілова, Н. Кузьміна, В. Маркін, Л. Рибалко, Е. Сайко, І. Семенов та ін.). Акмеологи вважають, що для людини важливими є не тільки процеси самореалізації, але і їх спрямованість. В акмеологічному розумінні

головним змістом розвитку має стати прогресивна та гуманістична самореалізація особистості.

У класичній педагогіці проблемі самореалізації особливу увагу приділяли К. Вентцель, А. Дістервег, Й. Песталоцці, М. Пирогов та ін.

Удослідженнях Ш. О. Амонашвілі, В. О. Сухомлинського, К. Д. Ушинського закладено теоретичні основи вивчення процесу самореалізації вчителя в професійній діяльності.

Педагогічним підґрунтям досліджуваної проблеми є наукові праці В. Андрущенко, Є. Барбіної, С. Гончаренка, В. Гриньової, Н. Гузій, В. Гупаловської, О. Дубасенюк, М. Євтуха, І. Зязюна, А. Кириченко, Н. Комісаренко, І. Краснощок, В. Кременя, В. Курило, В. Лозової, Н. Лосєвої, В. Лугового, Г. Нестеренко, Н. Ничкало, О. Пехоти, І. Підласого, Л. Пуховської, В. Семиченко, С. Сисоєвої, А. Суценка, Г. Троцько, М. Чобітька, Н. Юхименко та ін. У них доведена необхідність гармонійної професійної самореалізації педагогів як освітньої мети. Визначенням умов самореалізації вчителів займалися А. Курова, Т. Маслова, В. Мжачих, В. Семиченко та ін.

Таким чином, аналіз наукових джерел, документів у галузі освіти, організації навчально-виховної роботи в педагогічному закладі доводить, що проблема духовності та духовно-особистісних цінностей є дуже актуальною, але існує ряд невирішених питань щодо їх значення у контексті самореалізації особистості, в тому числі професійної. Спробуємо розглянути окремі аспекти цієї проблеми, зокрема розкрити зміст понять “духовність” та “професійна самореалізація”, розкрити взаємозв'язок між ними та визначити ряд умов для їх подальшого розвитку.

Освіта сьогодні не може задовольнитися лише знанневою моделлю навчання та виховання. Потрібні нові підходи до організації освітнього процесу, що ґрунтується на компетентнісному розумінні сутності педагога-професіонала. Слушною є думка А. Кузьмінського, який вважає, що вчитель не має бути транслятором знань, а передусім особою, яка формує морально-духовні цінності молодого покоління[1, с 238]. Але це можливо лише за умови усвідомлення майбутніми вчителями своїх зобов'язань перед суспільством та власною особистістю.

Сучасний український дослідник у галузі соціальної психології М. Слюсаревський зазначає, що цінності і ціннісні орієнтації є тими

внутрішніми пружинами, які мотивують поведінку людини, схиляють її діяти

певним чином [2]. Тому проблема цінностей і ціннісних орієнтацій має принципове значення для дослідження всього розмаїття взаємовідносин людей, механізмів саморегуляції соціальної поведінки, розвитку духовності особистості.

Безперечним є факт, що лише творча, активна людина спроможна повністю відкрити всі свої потенційні можливості. Так, М. Боришевський наголошує, що саме ставлення людини до праці, до себе як до суб'єкта праці, діяльності загалом є одним з найвиразніших особистісних вимірів сили й дієвості духовності. Така особистісна характеристика, як працьовитість за певних умов виступає однією з найважливіших характеристик особистості... і є невичерпним джерелом її духовного збагачення [3, с 55].

Зміст поняття «духовність» визначаємо як особливість психічної організації індивіда, що виявляється у його чуттєво-емоційній сфері та є визначальною у формуванні особистісних рис, світогляду, ціннісних орієнтацій людини, якими детермінуються її життєві домагання, потреби, діяльнісна сфера, самоствердження тощо.

Слід зазначити, що у самопізнанні, самоствердженні та творчій активності людини виявляється не тільки її духовна сутність, але й одночасно прагнення до самореалізації.

Педагогами зазначається, що самореалізація вчителя передбачає наявність у нього вміння планувати й проектувати власну діяльність, креативний підхід до вирішення професійних проблем, адекватне сприйняття реальності, позитивне ставлення до світу, основане на моральних цінностях, здатність до самооцінки та самовдосконалення.

Особливого значення надає проблемі самореалізації І. Бех, який зазначає, що самореалізація як особистісне утворення є центральною характеристикою людини, вищим рівнем її розвитку, на якому практично самоздійснюється її Я (система цінностей). Тому її інтерпретують як фундаментальну цінність. Такий статус самореалізація набуває, коли з потенційної можливості стає визначальним фактором життєдіяльності особистості. Однак часто вона залишається на рівні потенції особистості або реалізується в досить обмеженому змістовному просторі [4].

На підставі аналізу філософських, аксіологічних та психолого-педагогічних наукових підходів професійну самореалізацію майбутніх

фахівців освітньої галузі визначаємо як процес гармонійного розвитку особистості у поєднанні із набуттям професійно-практичного та духовного досвіду; розкриття і здійснення власного потенціалу, який постійно розвивається; реалізація індивідуальності за допомогою власних зусиль.

Структура самореалізації майбутніх вчителів містить мотиваційно-ціннісний, когнітивний, емоційно-вольовий та операційно-діяльнісний або поведінковий компоненти.

Критеріями та показниками мотиваційно-ціннісного компонента ми вважаємо мотиви вибору професії, стійкий інтерес до професійної діяльності, прагнення та здатність до подолання труднощів, самоорганізація у процесі виконання завдань, доручень, обов'язків, ціннісні орієнтації вчителя, ціннісне ставлення до професії вчителя та особистості учня; критерії та показники когнітивного компонента самореалізації полягають у здатності до самопізнання, самостереження, самооцінки, усвідомлення власних потреб, прав і зобов'язань на рівні соціуму, розумінні важливості саморозвитку не тільки для власного, але й суспільного добробуту; емоційно-вольовий компонент самореалізації виявляється в бажанні майбутніх вчителів активно включатися в навчальну, науково-дослідну, предметно-перетворювальну, суспільно-корисну діяльність; в операційно-діяльному компоненті професійної самореалізації суттєвим є виявлення пізнавальних, пошукових, організаторських, предметно-перетворювальних умінь та вмій суб'єкт-суб'єктної взаємодії на рівні звичок як основи самореалізації.

Таким чином, проаналізувавши погляди зазначених науковців та на підставі власних суджень, можна стверджувати, що основою феномену самореалізації є мотиваційно-потребова та ціннісно-смилова сфери, тому однією з найважливіших сторін самореалізації є саме проблема духовності.

Оскільки формування особистості майбутніх освітян ґрунтується на аспектах самопізнання, самоактуалізації, усвідомлення своїх почуттів, спільності як основи українського національного характеру, співвідношення себе з вимогами суспільства, професії, віри, сім'ї, самоствердження та самовираження, то найефективнішими засобами стимулювання процесу виховання студентської молоді, на наш погляд, є застосування новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, робота у

мікрогрупах, дискусії, турніри, дебати, наукові конференції, тематичні інформаційно-просвітницькі години, обговорення творів-роздумів, проблемні завдання, виконання та захист індивідуальних творчих проєктів, робота за програмою Intel® «Навчання для майбутнього», спонукання студентів до використання новітніх технологій в процесі педагогічної практики та ін.

Наша стаття є лише спробою систематизувати результати досліджень у різних галузях наук з проблеми співвідношення професійної самореалізації та духовності особистості. Тому питання духовного розвитку як передумови формування готовності до професійної самореалізації майбутніх фахівців освітньої галузі потребує подальшої уваги та вивчення.

Література

1. Кузьмінський А. І. Технологія і техніка шкільного уроку: навчальний посібник / А. І. Кузьмінський, С. В. Омеляненко. – К.: Знання, 2010. – 335 с.
2. Боришевський М.Й. Соціально-психологічна сутність та генеза духовності особистості // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С Костюка АПН України. Т. XI, ч. 5. - К., 2009. - С 50-59.
3. Слюсаревський М.М. Основи соціальної психології: навчальний посібник /За ред. М.М.Слюсаревського. – К.: Міленіум, 2008. – 495 с.
4. Бех І.Д. Психологічні джерела виховної майстерності: навчальний посібник / Іван Бех. – К.: Академвидав, 2009. – 248 с.

В статье рассматривается проблема самореализации, которая раскрывается в контексте таких понятий, как самоактуализация, саморазвитие. Анализируются взгляды украинских и зарубежных ученых в сфере взаимосвязи самореализации и духовного развития личности.

Ключевые слова: самореализация, самоактуализация, саморазвитие.

The article deals with the problem of self-realization, which is revealed in the context of such notions as self-actualization, self-development. The views of foreign and Ukrainian scientists on the problem are analyzed; the relations between the notions of self-realization and spirituality are described.

Торшевська О.В. – аспірант кафедри дошкільної та початкової освіти Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Луганськ, Україна)

Рецензент – доктор педагогічних наук професор В.М. Алфімов

